

ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK
KNESSELARE - URSEL EKKLOSEWEG

29 OKTOBER 2009

David Vanhee

COLOFON

© 2013

© Kale - Leie Archeologische Dienst, David Vanhee
figuren © Auteurs (KLAD), tenzij anders vermeld

layout:	D. Vanhee
druk- & bindwerk:	Zquadra, Kortrijk
verantwoordelijke uitgever:	Kale - Leie Archeologische Dienst Kasteelstraat 26 9880 Aalter www.deklad.be

I. Voorwoord

Dit document biedt een bondig overzicht van het vooronderzoek met proefsleuven uitgevoerd op een terrein tussen de pastorie en de Medarduskerk langs de Eekloseweg te Knesselare - Ursel, waar een nieuwe parkeerplaats zal worden aangelegd, en op een grasveld aan de zuidelijke zijde van de Medarduskerk. Dit vooronderzoek werd uitgevoerd door intergemeentelijk archeoloog David Vanhee van de KLAD met hulp van Danny Verheye.

II. Inhoud

I. Voorwoord	3
II. Inhoud	5
III. Administratieve gegevens	7
IV. Projectomschrijving	9
IV.1 Aanleiding van en opbouw naar het onderzoek	9
IV.2 Tijds kader	9
IV.3 Financieel kader	9
V. Archeologische en historische voorkennis	11
VI. Resultaten	13
VI.1.1 De parkeerplaats	13
VI.2 Het kerkhof	18
VII. Besluit	21
VIII. Bibliografie	23

III. Administratieve gegevens

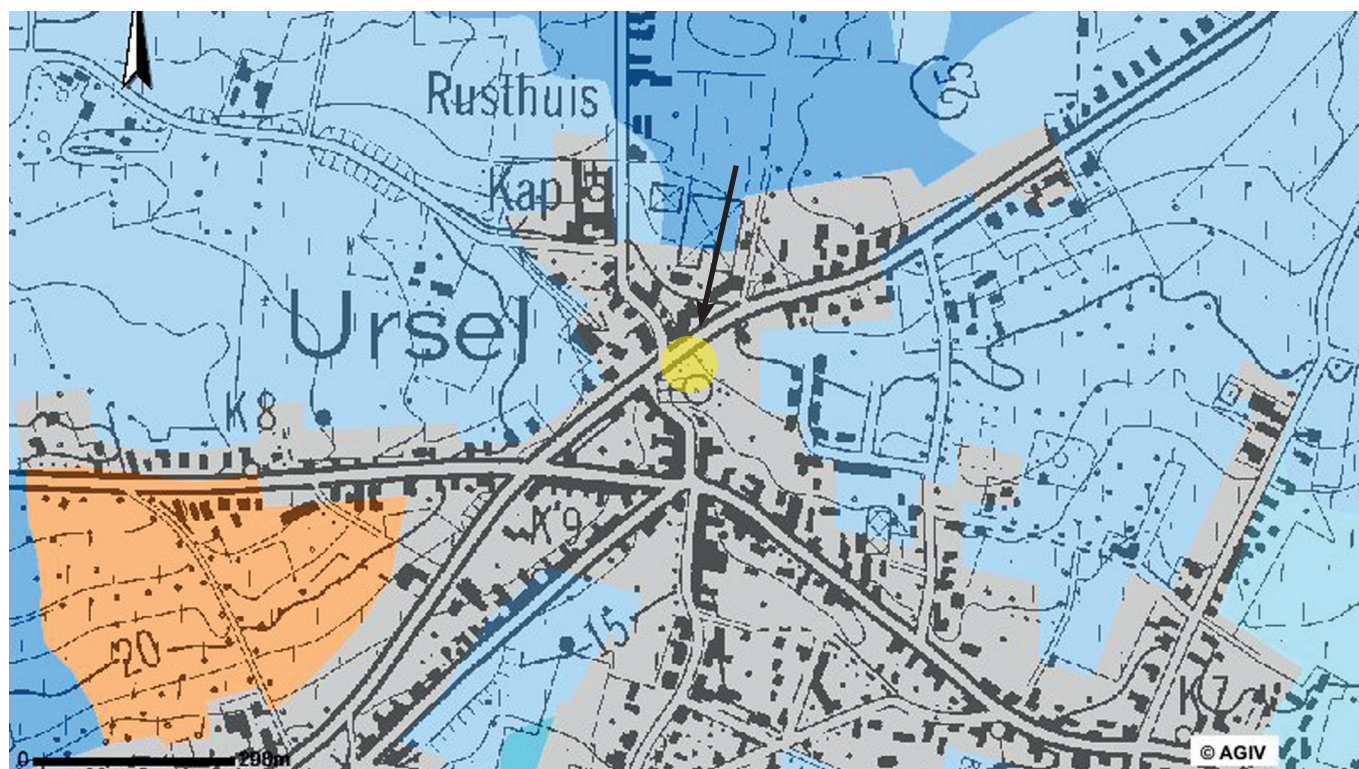
LOCATIEGEGEVENS

Gemeente:	Knesselare - Ursel
Plaats/straat:	Eekloseweg - Kerkplein
Kadastrale gegevens:	Knesselare, 2e afdeling, sectie A, nrs. 676c en 679dF
X:	88220.53
Y:	202639.41

OPGRAVINGSDOCUMENTATIE

Vergunning:	2009/258
Geldig:	12 oktober 2009 tot 23 december 2009
Naam aanvrager:	David Vanhee
Naam vooronderzoek:	Ursel Kerk
Opgravingscode:	Knes – Urs krk – VO09
Datum:	29 oktober 2009
Te onderzoeken oppervlakte:	ca. 1000 m ²
Algemene methodiek:	vooronderzoek met proefsleuven (ca. 12 m tussen)

Bouwheer
Gemeente Knesselare
De Plaats 14
9910 Knesselare

Figuur 1: Het terrein aangeduid op de bodemkaart (© <http://geo-vlaanderen.gisvlaanderen.be>)

Figuur 2: Het terrein vanuit de lucht op de google maps met (1) het onderzoeksgebied ten noorden en ten zuiden van de kerk (2), de Eekloseweg (3) en de site van Onderdale (4). (© google maps)

IV. Projectomschrijving

IV.1 AANLEIDING VAN EN OPBOUW NAAR HET ONDERZOEK

Het project omvat de aanleg van een nieuwe parkeerplaats tussen de pastorie en de Medarduskerk langs de Eekloseweg te Knesselare - Ursel, en de vernieuwing van het dorpsplein van Ursel. De percelen zijn kadastraal gekend als Knesselare, 2e afdeling, sectie A, nrs. 676c en 679d. De bodemkaart karteert het gebied als OB (bebouwde zones). Het terrein is voor de regio redelijk hoog gelegen rond 18 m TAW.

IV.2 TIJDSKADER

De sleuven werden aangelegd op 29 oktober 2009.

IV.3 FINANCIEEL KADER

De kosten van het vooronderzoek werden deels gedragen door de KLAD die de intergemeentelijk archeoloog David Vanhee ter beschikking stelde en de bouwheer die de kraan met kraanman en de landmeter ter beschikking stelde.

Figuur 3: Ursel en het plangebied op de Atlas der Buurtwegen (© <http://gisoost.be>)

Figuur 4: Het terrein op de kaart van Ferraris. (© NGI)

V. Archeologische en historische voorkennis

De oudste vondsten uit Ursel dateren in de steentijd. Het gaat voornamelijk om vondsten die gevonden zijn bij de opgravingen van Ursel Konijntje en Rozestraat. Ze zijn te dateren in het epipaleolithicum en het mesolithicum (BUNGENEERS J. ET AL, 1986 & 1987). Bij de laatst vermelde site zijn ook bewijzen gevonden van menselijke aanwezigheid tijdens het neolithicum (BOURGEOIS J. ET AL, 1988).

Sporen uit de metaaltijden zijn in de regio beter vertegenwoordigd. Zo werden op bovenvernoemde sites van Ursel Konijntje en Rozestraat in de jaren '80 van vorige eeuw, grafmonumenten uit de bronstijd aangetroffen (BOURGEOIS J. ET AL, 1987). Een vergelijkbaar grafmonument werd aan het sportcentrum te Knesselare Flabaert onderzocht (BOURGEOIS J. ET AL, 1993) en dankzij luchtfotografische prospectie zijn nog circulaire structuren rond Ursel bekend (AMPE C. ET AL, 1995).

Onderzoek bracht ook sporen uit de ijzertijd aan het licht. Op de site Ursel Rozestraat uit de jaren '80 van vorige eeuw, werden vierkante en rechthoekige structuren gevonden die een funeraire betekenis hadden. Ze worden gedateerd tussen de Late IJzertijd tot de Vroeg-Romeinse periode of tussen de 1e eeuw v.C. tot midden 1e eeuw n.C. (BOURGEOIS J. ET AL, 1987). In diezelfde Rozestraat werd in 2008 nog een site uit de ijzertijd opgegraven. De site bestond ondermeer uit twee gebouwplattegronden en verschillende bijgebouwen die te dateren waren tijdens de eindfase van ijzertijd (MESTAGH B. & TAELEMAN E., 2008). Recent onderzoek in Knesselare langs de Hoekestraat, legde tevens bewoningssporen uit deze periode bloot (SCHYNKEL E. ET AL, 2009).

Ook voor de Romeinse periode zijn heel wat sites bekend. Op de site van Ursel Konijntje werd een necropool met 13 brandrestengraven uit de Romeinse periode (1e eeuw tot het midden van de 2e eeuw n.C.) onderzocht (BUNGENEERS J. ET AL, 1986 & 1987). Brandrestengraven zijn ook aangetroffen op beide sites aan de Rozestraat (BOURGEOIS J. ET AL, 1988 & MESTAGH B. & TAELEMAN E., 2008). Op de site van Knesselare - Flabaert werd een Romeins erf langs een wegtracé gevonden. Het erf was met een palissade afgebakend en daarbinnen stonden twee hoofdgebouwen en meerdere bijgebouwen. Het dateert uit de tweede helft van de 3e eeuw n.C. (DE CLERCQ W. & THOEN H., 1998). Een vergelijkbare site werd aangetroffen op Knesselare Kouter. Daar werd eveneens een versterkte site uit de late 2e tot vroege 4e eeuw n.C. onderzocht (DE CLERCQ W. ET AL, 2008).

Vlakbij het plangebied werd in 2010 en 2011 op het terrein van RUP Onderdale archeologisch onderzoek uitgevoerd. Op de site Onderdale 2010 (uitbreiding van de school en sociale verkaveling) werd een meerperiode site aangetroffen. In de eerste plaats werden resten aangesneden van een nederzetting uit de late ijzertijd met 11 (bij)gebouwtjes, waarvan er 3 structuren vierpalig waren, 6 structuren zespalig en 2 structuren achtpalig. Op basis van het aangetroffen aardewerk werden deze in de vroege La Tène-fase (5e - 4e eeuw v.C.) geplaatst. Een aantal parallelle greppels en grachten dateren in de Romeinse (ca. 1e tot 3e eeuw); terwijl enkele sporen in de middeleeuwen kan geplaatst worden. Een gracht bevatte Karolingisch materiaal uit de 8e tot 10e eeuw. Over het hele terrein kwamen ook enkele greppels, grachten en kuilen aan het licht die ten vroegste in de late 12e eeuw te dateren zijn. Een kuil bevatte aardewerk uit de 15e - 16e eeuw (BRUNINCKX T. & ACKE B., 2011).

Dit meerperiodenbeeld werd aan de overzijde van de straat bevestigd bij het onderzoek op de site 2011 (verkaveling Veneco²). Ook daar zijn de oudste bewoningssporen, een erf met twee mogelijke gebouwplattegronden, een acht-, een zes-, vier vier- en mogelijk één driepalige spieker, te dateren in de late ijzertijd. Enkele grachten leverden dan weer Romeins materiaal op, terwijl in het noorden van de site enkele paalsporen met laat-Karolingisch materiaal werden gevonden. Voor de late mid-

deleeuwen (13e en 14e eeuw) noteren we de aanwezigheid van alweer enkele grachten (DE LOGI A. ET AL, 2011).

Voor de gehele middeleeuwen zijn echte bewoningssporen op Ursels grondgebied dus zeer schaars. Toch kan op basis van de oudste historische vermelding van Ussel (1147 als 'Ursele') verondersteld worden dat het dorp tijdens deze periode tot ontwikkeling kwam (DE LOGI A. ET AL, 2011), vermoedelijk langsheen de huidige Rozestraat en de Eekloseweg. De algemene welvaart en de daaraan gekoppelde bevolkingsstijging in de 12e en 13e eeuw zorgden voor een meer verspreid bewoningspatroon, waarbij vanaf de 13e eeuw ook de minder vruchtbare gronden zoals de zware kleigronden op de cuesta en de zeer natte gronden in de kanaaldepressie in gebruik werden genomen. Door zijn ligging langs de middeleeuwse handelsweg tussen Brugge en Gent groeide de landbouwnederzetting Ussel uit tot een echte dorpskern. De stervormige structuur van de dorpskern en de typische strookvormige percelering er rond kunnen nog steeds herkend worden op de Ferrariskaart (1771-1778). Vanaf de 18de eeuw deinde de bewoning langzaam uit langsheen de belangrijkste assen Ussel-Dorp, Rozestraat, Vrekemstraat en IJzeren Hand (BRUNINCKX T. & ACKE B., 2011).

De eerste vermelding van de Sint-Medardus dateert dan weer van 1171, toen het altaar van de kerk samen met die van Zomergem, Merendree, Knesselare en Gottem door de Doornikse bisschop geschonken werd aan het kapittel van Doornik.

De zware kruisingspijlers en basis van de kruisingstoren van breuk- en veldsteen zijn de oudste nog aanwezige elementen in deze kerk. Ze verwijzen mogelijk naar een eerste Romaans kerkje opklimmend tot XII. Vermoedelijk werd de kerk terug opgebouwd in de vorm van een Latijns kruis met kruisingstoren in vroeg-gotische stijl, na de vernieling van het dorp door de Gentse Witte Kaproenen (1381). In de eeuwen erna werd de kerk meermaals aangepast. (<http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/33409>)

Het kleine vooronderzoek aan de Urselse Medarduskerk zou dus wel eens een eerste aanwijzing van de vroegste dorpsontwikkeling van Ussel aan het licht kunnen brengen.

VI. Resultaten

V.I.1 DE PARKEERPLAATS

Op het parkeerterrein ten noorden van de kerk werden twee sleuven aangelegd, met als doel na te gaan of er nog archeologische sporen aanwezig zijn onder de bestaande parking en eveneens om te bepalen hoe diep dit erfgoed zich bevindt en of het bedreigd wordt door de heraanleg van de parkeerplaats.

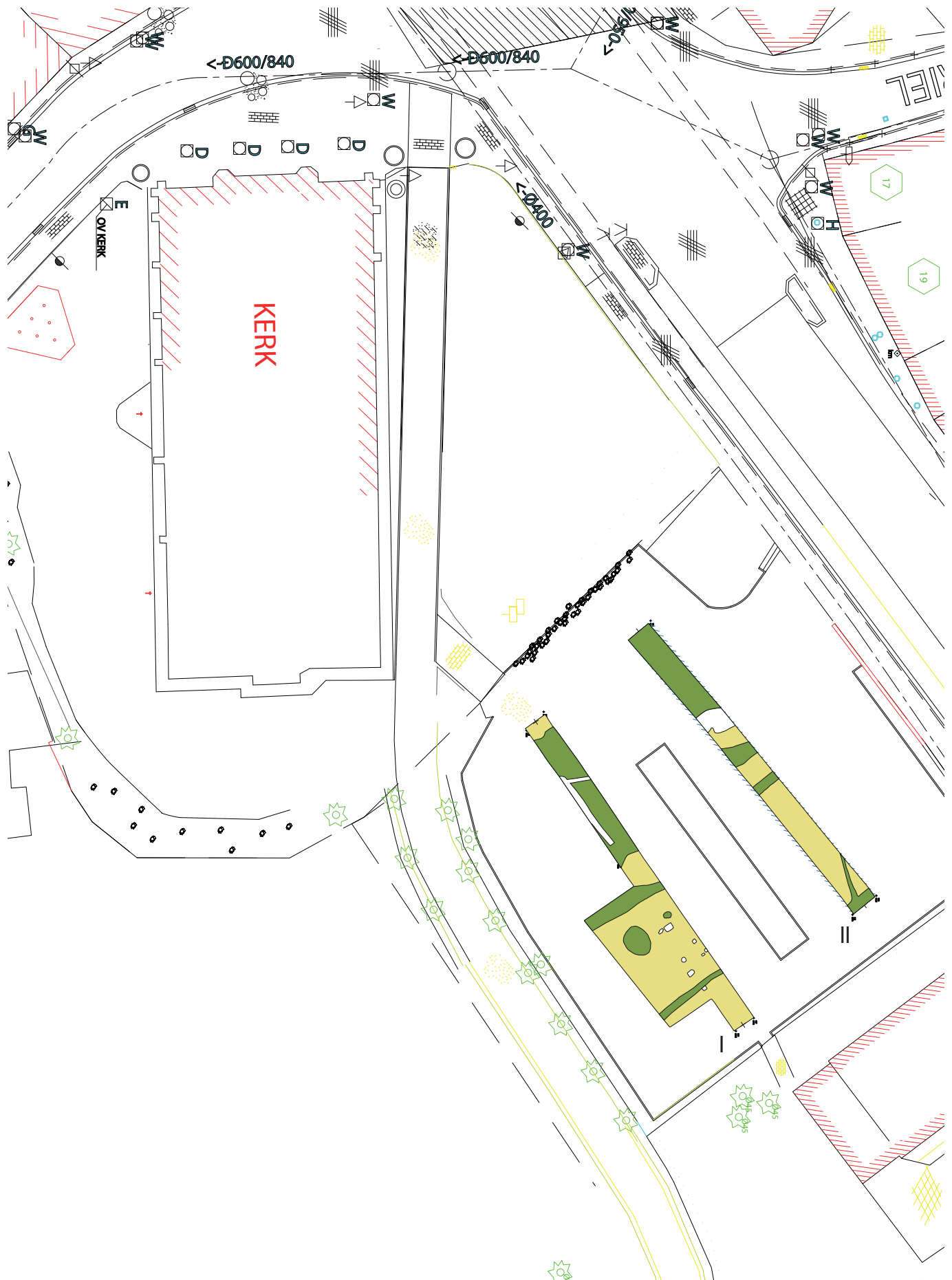
Naast een pak sporen van recente oorsprong werden in sleuf I nog twee oudere grachten S1 en S3 en een paalspoor S2 aangetroffen. Ter hoogte van deze sporen werd een kijkvenster aangelegd. Dit leverde nog een grote kuil S5 op.

Op het eind van deze sleuf werd nog een donkerbruine, gemengde zone met heel wat schervenmateriaal aangesneden. Deze zone sluit echter aan op een zwaar verstoorde zone (S4) met veel steenpuin en waardoor ook een elektriciteitleiding is getrokken. Hierdoor is deze zone aan de noordelijke zijde moeilijk af te bakenen.

Het archeologisch niveau in deze sleuf ligt relatief diep, tussen ca. 100 cm diep in het zuiden en ca. 85 cm in het noorden.

Figuur 5: Overzichtsfoto van het proefsleuvenonderzoek aan de Medarduskerk te Ursel.

Figuur 6: Sleuvenplan van de parkeerplaats.

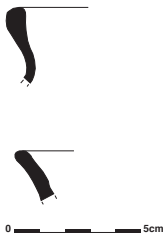

Figuur 7: Paalspoor S2 in Sleuf I.

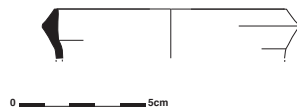

Figuur 8: Gracht S3 in Sleuf I.

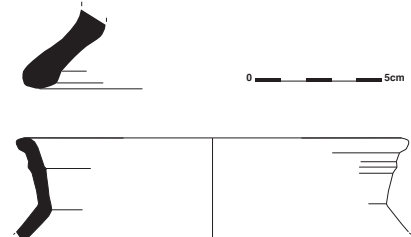
Sleuf I Spoor 1

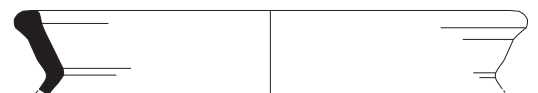
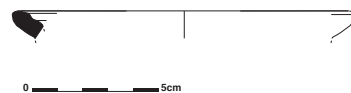
Sleuf I Spoor 3

Sleuf I Spoor 4

Sleuf II Zone nabij de kerk Spoor 4.

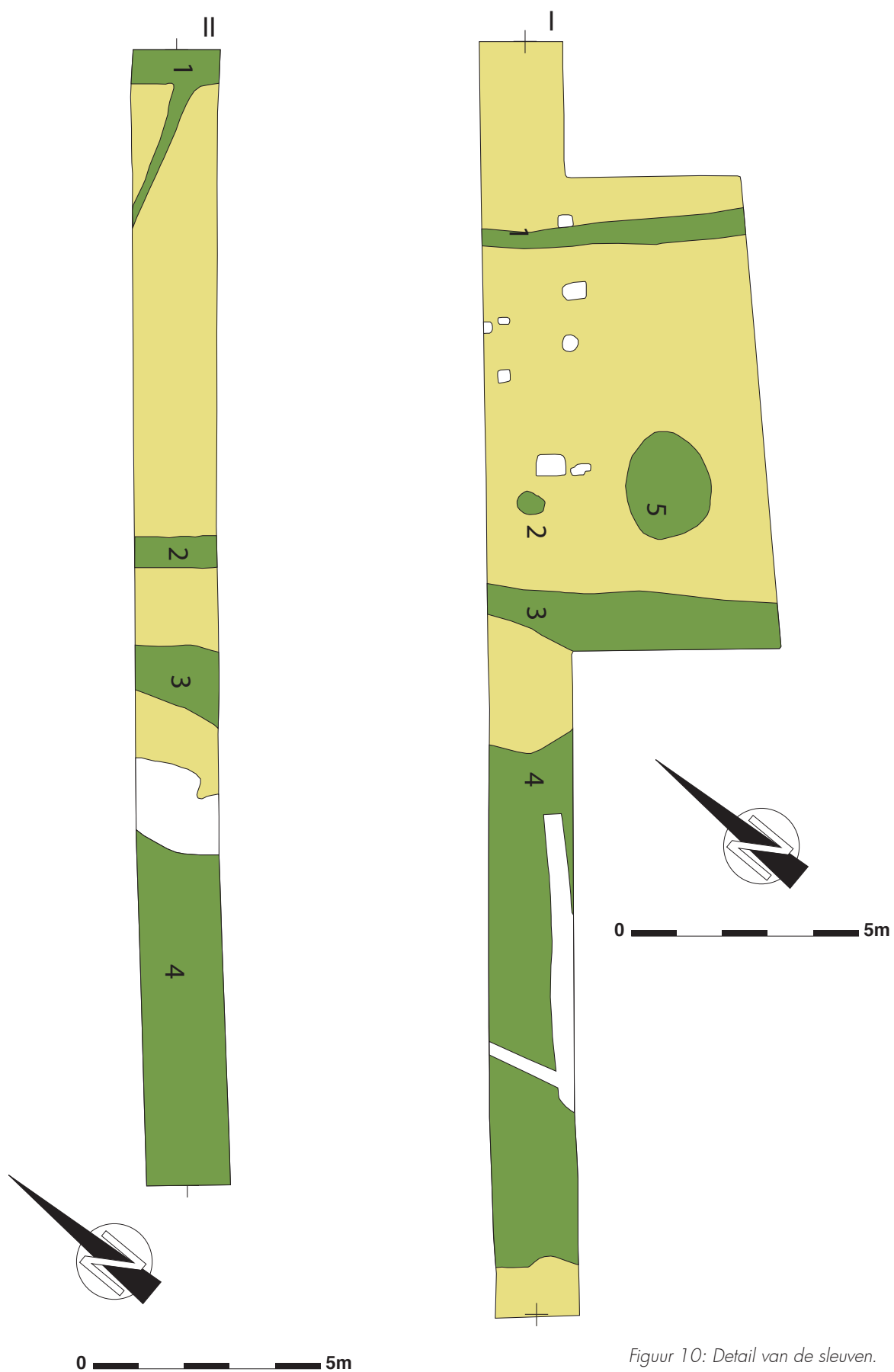

Figuur 9: Selectie uit het grijs aardewerk, aangetroffen in de Sleuven I en II.

Het materiaal dat uit deze sporen werd verzameld is voorgelegd aan K. De Groote van het Agentschap Onroerend Erfgoed. In Sleuf I werden in de grachten S1 en S3, in het paalspoor S2 en in de kuil S5 materiaal aangetroffen.

In gracht S1 werden 3 wandscherven (35 gr) en 2 licht uitstaande randen (12 gr) in reducerend gebakken grijs aardewerk gevonden. Uit paalspoor S2 werden 2 wandscherven (33 gr) gerecupeerd in reducerend gebakken grijs aardewerk en ook uit kuil S5 beperkte het spectrum zich tot 5 wandscherven (29 gr) in dit materiaal. In gracht S3 werden 17 wandscherven (72 gr) en een klein randfragment (3 gr) (13e eeuw) in reducerend gebakken grijs aardewerk verzameld. Eén van de wandfragmenten is gedecoreerd met radstempelsversiering. Er is echter ook een jonger rood bodemfragment aanwezig (16 gr) (13e eeuw).

De interessantste vondsten in Sleuf I werden echter aangetroffen in de laag S4 aan de zuidkant van de sleuf. Naast 21 wandscherven (110 gr) in reducerend gebakken grijs aardewerk, werden er vier

Figuur 10: Detail van de sleuven.

Figuur 11: Zicht op Spoor 1 in Sleuf I (op de voorgrond) en de diepte in het begin van de sleuf.

Figuur 12: Aanzet van Spoor 4 in Sleuf I en de diepte op het einde van de sleuf.

Figuur 13: Spoor 3 in Sleuf II.

Figuur 14: Minder aangename vondsten in Sleuf III.

grote grijze randfragmenten (119 gr) aangetroffen. Daarvan zijn er vermoedelijk 3 afkomstig van voorraadpotten en 1 van een vuurklok (12e eeuw).

In sleuf II werden terug enkele grachten aangesneden, met name S1, S2 en S3, waarvan deze laatste vermoedelijk aansluit op gracht S3 uit de eerste sleuf. Vanaf het midden van de sleuf naar het zuiden toe, is de verstoringsgraad hoger. Op het eind van Sleuf II werd terug een bruine tot donkerbruine gemengde zone (S4) aangetroffen. Ook hier werden een aantal scherven in een grijs baksel aangetroffen. Ook deze kunnen op basis van typologie en baksel in de middeleeuwen geplaatst worden.

Ook hier ligt het archeologisch niveau relatief diep, tussen ca. 65 cm diep in het zuiden en ca. 55 cm in het noorden.

In deze sleuf werden opmerkelijk minder vondsten gedaan. In de laag in de zuidelijke helft van de sleuf werden 1 randfragment (5 gr), 1 wandscherf (25 gr) en een fragment van een dakpan (90 gr) gevonden.

VI.2 HET KERKHOF

Aan de zuidelijke zijde van de Kerk zou een sleuf getrokken worden doorheen het grasveld. Deze zone had tot eind van de jaren '60 van de vorige eeuw dienst gedaan als kerkhof. De gemeente had verzekerd dat deze zone ontkneld was. Bij de aanleg van de sleuf was echter na een paar meter al duidelijk dat dit niet ten volledig was gebeurd. Eerst werden losse bot- en schedelfragmenten gerecupereerd, samen met verschillende grote fragmenten bewerkte natuursteen.

Op ca. 120 cm diepte werd een lijkzak met stoffelijke resten aangetroffen. Na contact met de gemeentelijke diensten werd het onderzoek op deze plaats gestaakt.

Er werd ter hoogte van de toren nog een kijkvenster aangelegd, omdat bij de oudste gekende fase van de Romaanse kerk sprake zou zijn van kruisbeuken. Er werden echter geen fundamente van natuurstenen fundamente aangetroffen, maar stootten op de bovenkant van een grafkelder.

VII. Besluit

Voorafgaand aan de aanleg van de nieuwe parkeerplaats tussen de pastorie en de Medarduskerk en de dorpskernvernieuwing van Ursel, op de percelen 676c en 679d van de tweede afdeling, sectie A van Knesselare nabij de Eekloseweg werd een archeologisch vooronderzoek met proefsleuven uitgevoerd.

Op het terrein van de toekomstige parkeerplaats werden twee parallelle proefsleuven getrokken. Daarin werden voornamelijk recente sporen en verstoringen aangetroffen. Enkele sporen waren echter ouder en konden op basis van het aardewerk in de volle middeleeuwen geplaatst worden. Meer bepaald in de 12e tot 13e eeuw, of de periode van algemene welvaart met de daaraan gekoppelde bevolkingsstijging die voor een meer verspreid bewoningspatroon zorgde. In deze periode groeide Ursel langzaam uit van een landbouwnederzetting tot een echte dorpskern langs de middeleeuwse handelsweg tussen Brugge en Gent groeide de landbouwnederzetting Ursel uit tot een echte dorpskern.

De relatief lage densiteit aan oude sporen, de hoge verstoringsgraad en voornamelijk de diepte van het archeologisch niveau ten opzichte van de verstoringsgraad van de aanleg van de nieuwe parkeerplaats (max. 40 cm), deden besluiten dat er geen verder onderzoek noodzakelijk was.

Ten zuiden van de kerk werd het vooronderzoek gestaakt omdat er quasi direct menselijke resten van relatief jonge leeftijd werden aangetroffen. Langs de zuidelijke gevel, ter hoogte van de kerktoeren werden dan weer grafkelders aangetroffen. Bij de verdere werkzaamheden zal hiermee rekening mee moeten gehouden worden.

VIII. Bibliografie

AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN, 2011. Bodemkaart op <http://geovlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>.

AMPE C., BOURGEOIS J., FOCKEY L., LANGOHR R., MEGANCK M. & SEMEY J., 1995. Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen I. *Archeologische inventaris Vlaanderen, Buitengewone reeks 4*.

BOURGEOIS J., MEGANCK M. & RONDELEZ P., 1993. Noodonderzoek naar grafheuvels uit de bronstijd in de provincies Oost- en West-Vlaanderen in 1991-1992. In: *Lunula Archaeologia protohistorica*, 1, pp. 6 - 10.

BOURGEOIS J., SEMEY J. & VANMOERKERKE J., 1987. Ursel (Knesselare, O.-Vl.): Rozestraat. In: *Archeologie* 1987, 1, pp. 30 - 32.

BOURGEOIS J., SEMEY J. & VANMOERKERKE J., 1988. Ursel Rozestraat: grafheuvel uit de bronstijd, grafmonumenten en grafveld uit de late ijzertijd/Romeinse periode. Speuren , spitten, sparen. In: *Oost-Vlaanderen archeologisch doorgelicht*, pp. 57 - 62.

BRUNINCKX T. & ACKE B., 2011. *Archeologische opgraving Ursel - Onderdale (prov. Oost-Vlaanderen). Basisrapport - Juni 2011*. (Conceptversie Rapport 2011/08)

BUNGENEERS J., DELCOURT A. & ROMMELAERE J., 1986. Ursel (Knesselare, O.-Vl.). In: *Archeologie* 1986, 2, p. 87.

BUNGENEERS J., DELCOURT A. & ROMMELAERE J., 1987. Excavations at Ursel (East Flanders) 1985 - 1986. Prehistoric occupation and Roman cemetery. In *Scholae Archaeologicae*, nr. 7.

DE CLERCQ W. & THOEN H., 1998. Enkele aspecten van de Gallo-Romeinse aanwezigheid in het Meetjesland. Status questiones en recent Romeins archeologisch onderzoek in het gebied ten NW van Gent. In: *Vriendenboek Luc Stockman*, pp.51 - 62.

DE CLERCQ W., HOORNE J. & VANHEE D., 2008. *Een inheems-Romeinse boerderij en versterking. Preventief archeologisch onderzoek te Knesselare - Kouter (2005 - 2006)*. (= KLAD-Rapport 8)

DE LOGI A., DALLE S., DE KREYGER F. & SPELEERS L., 2011. *Archeologisch onderzoek Onderdale 3. 12 januari tot 18 maart 2011*. (= KLAD-Rapport 22)

MESTAGH B. & TAEIMAN E., 2008. *Archeologisch onderzoek Ursel - Rozestraat. 6 oktober tot 16 december 2008*. (= KLAD-Rapport 9)

SCHYNKEL E., DALLE S., SADONES S., VANHOLME N. & BONCQUET T., 2009. *Archeologisch onderzoek Knesselare - Hoekestraat. 29 juni tot 11 september 2009*. (= KLAD-Rapport 16)

